

ВІДГУК

Офіційного опонента кандидата філологічних наук, доцента
Сороки Тетяни Вячеславівни про дисертацію **Власенко Ірини Василівни**
**«Типи okazіоналізмів в жанрі фентезі (на матеріалі англійської, німецької,
української та російської мов)»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата
філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство

Лексико-семантична підсистема вважається однією з найбільш складних систем будь-якої мови. На відміну від фонологічної та граматичної підсистем, вона безпосередньо пов'язана з об'єктивною дійсністю, є її віддзеркаленням. Своєрідність лексико-семантичної системи мови пояснюється також багатовимірністю її структури, неоднорідністю її одиниць, різноманітністю відображених у них відношень і відкритістю для постійного поповнення новими одиницями (словами та значеннями), враховуючи неологізми і okazіоналізми.

Теоретичні засади вивчення особливостей функціонування неологізмів в мові літературно-художнього твору визначаються дуальною природою цих одиниць, яка в умовах притаманної сучасній науці дисциплінарної конвергенції зумовлює необхідність трактувати їх у двох ракурсах: як засоби вторинної номінації та як okazіональні новотвори.

Увага до проблем okazіонального словотворення протягом останніх десятиліть неодноразово ставала предметом наукових розвідок, в яких нова лексика досліджувалася переважно в межах одного авторського ідіостилю в мові оригіналу та перекладу, але, як справедливо відзначає І. В. Власенко, залучення матеріалу віддалено-споріднених та неспоріднених мов й систематизованого аналізу індивідуально-авторських фентезійних новотворів у зіставно-порівняльному аспекті, викликає необхідність спеціального вивчення okazіональної лексики, яке, проте, до цього часу не проводилось. Отже, робота І. В. Власенко відбиває актуальність вивчення заявленої проблематики.

Дисертантка, безсумнівно, має рацію, зазначаючи, що комплексне дослідження okazіональних новоутворень, сприяє, з одного боку, виявленню семантичних, словотвірних, функціональних особливостей на матеріалі англійської,

німецької, української та російської мов з урахуванням жанрової приналежності, а з іншого, розробці принципів лексикографування okazіональної лексики для створення словників, що сприятимуть адекватному розумінню фентезійних текстів.

Безперечною є наукова новизна дисертації, її теоретичне значення та практична цінність.

Дисертаційна робота І. В. Власенко складається з переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 259 сторінок, з них основного тексту – 194 сторінки.

У вступі розкрито сутність досліджуваної проблеми, обґрунтовано обрання теми дисертації, докладно з'ясовано її актуальність, чітко й повно сформульовано мету і завдання роботи, виділено методик, об'єкт і предмет дослідження, а також окреслено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено результати апробації.

В першому розділі «Теоретичні аспекти дослідження okazіоналізмів в жанрі фентезі» з'ясовано особливості жанру фентезі, розкрито зміст поняття okazіоналізму, досліджено підходи до класифікації okazіональних слів.

Здійснив аналітичний огляд наукових концепцій з проблем співвідношення лінгвістичних феноменів *неологізм – okazіоналізм* в глосологічній парадигмі знань, І. В. Власенко переконливо доводить, що okazіоналізми, відображаючи взаємодію між мовою і мовленням, зберігають свою новизну незалежно від часу їх створення. Неологізми, зазвичай, не маючи віку, реалізують живі можливості мовної системи. Встановити час їх появи і творця практично неможливо.

Дисертантка розглядає різноманітні класифікації okazіоналізмів і відмежовує їх не тільки від інших неологічних одиниць, але й визначає такими, що є досить нестандартними індивідуально-авторськими утвореннями, котрі оновлюють словотвірний потенціал певної мови і формують мовну картину вторинного світу.

Викладені теоретичні узагальнення знайшли відображення в розробленій авторкою методиці аналізу okazіональних одиниць жанру фентезі на підставі комплексної інтерпретації досліджуваної лексики з урахуванням способів

словотворення, семантичних властивостей, контекстуальної реалізації та технік перекладу.

В другому розділі «Авторські новотвори британського, німецького, українського та російського фентезі: структура, семантика та особливості перекладу» І. В. Власенко розглянуто функціональний потенціал апелятивної та онімної okazіональної лексики на матеріалі обраних текстів в зазначених мовах.

Аналіз жанрової специфіки фентезійних текстів надав змогу авторці виокремити три семантичні шари (типи) апелятивів на позначення «предметності», «якісності» та «дії», в складі яких функціонують різні групи з додатковим семантичним наповненням, і визначити британське та російське фентезі як найбільш продуктивні з точки зору вживаних апелятивних okazіональних одиниць.

В корпусі *онімічних okazіоналізмів* дисертантка виділяє антропоніми, топоніми, зооніми, фітоніми, онімічні одиниці на позначення *заклять* і показує, зокрема, що найчастіше в британському і німецькому фентезі використовуються групи антропонімів на позначення характеру, в той час, як російські антропоніми характеризуються наявністю домінантної семи «походження», а українські імена відображають зв'язок з природою.

Досліджуючи корпус okazіональних топонімів, І. В. Власенко встановлено, що більшість авторських онімів в чотирьох мовах належить до семантичної групи на позначення «зв'язку з характеристиками якостей та абстрактними характеристиками», за винятком українського фентезі, де домінантним семантичним компонентом є «зв'язок зі сферою використання». В результаті аналізу фітонімічного пласта лексики авторкою виявлено okazіоналізми лише в британському фентезі, які згруповано за семами «призначення», «дія», «зовнішній вигляд» та «якісна характеристика». Переважна кількість зоонімів, що семантизують «зовнішність», «характер», «здібності», «походження», та okazіональні слова на позначення *заклять* із вказівкою на «дію», «бій», «захист», «побут», «рух» встановлено виключно в англійській та російських мовах.

І. В. Власенко зосереджує увагу на морфемній структурі індивідуально-авторських фентезійних okazіоналізмів, виділяючи продуктивні та непродуктивні

моделі словотвору. Авторка зазначає, що okazіональне словотворення жанру фентезі характеризується не тільки порушенням законів нормативного словотвору, але зняттям так званих «обмежень», які керують усталеними правилами будови лексичних одиниць. Відповідно до зазначеного, І. В. Власенко пропонується поряд з узуальними (*афіксація, словоскладання, конверсія*) використовувати також okazіональні (ненормативні) способи творення (*абрєвіація, контамінація, редеривація, альтернація, анаграма* тощо).

Прагнучи детально проаналізувати способи перекладу okazіональних новотворів, дисертантка взяла за основу наукову спадщину провідних вчених-лінгвістів (В. Н. Комісаров, А. Г. Ликов, А. Д. Швейцар та інші). Особливої ваги набуває в цьому відношенні врахування жанрово-стильових особливостей тексту, комунікативної інтенції, виду інформації, що визначає вибір мовних засобів при перекладі.

В цілому пріоритетне звернення саме до цих теоретичних положень видається доцільним, оскільки, як відзначає дисертантка, їхня систематизація уможливує використання транскрипції, транслітерації, калькування, описового перекладу, функціональної заміни англо- та німецькомовних текстів в процесі їх перекладу засобами цільової мови.

В третьому розділі «Англійська, німецька, українська та російська okazіональна неографія як специфічна галузь лексикографії» проаналізовано здобутки та окреслено перспективи розвитку неографічної науки, а також розглянуто проблеми лексикографування okazіональної лексики.

На конкретному матеріалі дисертації добре розкрито тезу про те, що створення словників авторської лексики є нагальною потребою, оскільки демонструють невичерпні можливості мовленнєвої творчості. До їх складу мають бути включені не тільки творчі доробки окремих авторів, а й okazіональна лексика, яка функціонує в різних жанрах.

Проведене І. В. Власенко дослідження засвідчило: модель словникової статті okazіональної лексеми має комплексну структуру, що складається з граматичних характеристик, перекладу (за необхідності), максимально широкого контексту, який

уможливило простеження функціонування того чи іншого новотвору у тексті, способу творення з аналізом усіх компонентів okazіоналізму, а також пояснення певних семантичних особливостей для розуміння мети введення слова у текст.

Висновки дисертації є змістовними та аргументованими, відображають основні положення дослідження та відповідають поставленим завданням.

Дисертантка використала значну кількість лінгвістичних праць (у бібліографічний список включено 313 найменувань вітчизняних та іноземних першоджерел із теми дисертації), причому твердження мовознавців, на які спирається І. В. Власенко, у рецензованій роботі творчо переосмислені й підпорядковані завданням дослідження. Авторка широко й, на нашу думку, доречно звертається до низки інтерпретацій, намагається максимально використати ті найбільш цінні спостереження й твердження, що стали надбанням сучасної лінгвістики. Перелік джерел ілюстративного матеріалу нараховує 45 позицій.

Позитивно оцінюючи дисертацію в цілому, не можемо не вказати на окремі недоліки, а також висловити побажання щодо подальших наукових розвідок авторки:

1. В підрозділі 1.2 (с. 35), запропоновано класифікацію okazіоналізмів А. Г. Ликова та В. В. Лопатіна відповідно до специфічних особливостей їх структури. Чи не було б доречним взяти за основу вказану авторську класифікацію, оскільки в роботі досліджується не тільки семантика, а й структура okazіональних лексем?

2. На с. 47 дисертації йдеться про те, що «[...] зазначені комплекси одиниць (апелятивні та онімічні групи авторських інновацій) містять групи новотворів з різною семантикою, досліджуваною шляхом компонентного аналізу та аналізу контекстуального, який включає не тільки мінімальний контекст, але й контекст твору». У зв'язку з цим постає питання, чому у роботі наведено досить мало прикладів контексту okazіоналізмів?

3. У підрозділі 1.3, присвяченому опису методики дослідження okazіональних одиниць жанру фентезі, авторка констатує, що необхідним етапом аналізу авторських інновацій є структурна складова та наводить найбільш продуктивні для

жанру фентезі okazіональні та узуальні (нормативні) способи словотвору. Проте поза увагою дисертантки залишилося саме тлумачення терміну мовної норми, а також розмежування таких понять як норма та узус, які є сталими в лінгвістиці.

4. В пункті 2.1. «Специфіка функціонування апелювальної okazіональної лексики в жанрі фентезі» зазначено, що згідно з представленою класифікацією в складі okazіоналізмів в досліджуваних мовах виокремлюються три семантичні шари апелювальної лексики на позначення «предметності», «якісності» та «дії», в складі яких функціонують різноманітні групи з додатковим семантичним наповненням. У таблиці 2.1 спостерігаємо, що лише у групі апелювальних okazіоналізмів зі спільною семою «предметність» є розподіл на підгрупи. Бажано було б додати розподіл на підгрупи у групах з семами «якісність» та «дія» або ж обґрунтувати відсутність такого розподілу.

5. В підрозділі 2.1, присвяченому дослідженню апелювальних одиниць жанру фентезі, розглядається семантична підгрупа авторських інновацій на позначення тварин, які також представлені і в корпусі онімів. Чим відрізняється семантична група на позначення тварин в корпусі апелювальних від зоонімів? Чи доцільним є такий розподіл?

6. До списку використаних способів перекладу англійських okazіоналізмів, на нашу думку, слід було б додати такі різновиди, як адаптоване (адаптація форми слова до фонетичних або граматичних норм МП) та мішане транскодування (переважне застосування транскрибування з елементами транслітерації), оскільки наведені приклади варіантів перекладу скоріше свідчать про застосування саме цих різновидів (с. 112, 117, 118, 119).

7. Для більш наочної репрезентації результатів дослідження доречним було б сформулювати загальні висновки у вигляді пронумерованих положень.

Подані зауваження й побажання, однак, не знижують у цілому досить високого рівня рецензованої роботи.

Викладені в дисертації ідеї пройшли апробацію на міжнародних та міжрегіональних наукових конференціях, їх відображено в десяти одноосібних

статтях, п'ять із яких надруковано у провідних фахових наукових виданнях, затверджених ДАК України.

Зміст автореферату відповідає змістові дисертації і дає повне уявлення про теоретичну та практичну цінність дослідження.

Кандидатська дисертація Власенко Інни Василівни «Типи okazіоналізмів в жанрі фентезі (на матеріалі англійської, німецької, української та російської мов)» є цілісним і завершеним лінгвістичним дослідженням, яке формально і змістовно відповідає вимогам п.п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р., зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р., а її авторка заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук зі спеціальності 10.02.15 – загальне мовознавство.

Офіційний опонент

доцент кафедри англійської мови та перекладу
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету МОН України
кандидат філологічних наук
11 жовтня 2018 р.

Т. В. Сорока

Підпис доцента Т.В. Сороки засвідчую.

Начальник відділу кадрів
Ізмаїльського державного
гуманітарного університету
11 жовтня 2018 р.

М. Омельченко